

Orbán Ottó

Barbarus utazásai

Útirajzok

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Az írások eredeti megjelenései:

***Ablak a Földre.* Magvető, 1972, 1989**

***Meztelen tenger.* (1962) Holmi, 2006. október**

Négy költő

Négy helybeli híresség, a kannada nyelvű költészet nagy öregei.

Ezt a Világkultúra Intézet vezetője közli velem, mielőtt helyettese, egy kék-fekete arcú, ötvenes éveiben járó úriember kíséretében elindulnék a nagy öregekhez.

Miután végre megérkezem a Világkultúra Intézetbe. Új sofőröm, golyófejű, gombszemű, apró, ősz ember, beszél ugyan angolul, de hadilábon állhat a különféle kultúrtevékenységek meghatározásával, mivel először a város másik felén található Mezőgazdasági Kutató Intézetbe visz el, lévén a mezőgazdaság angol neve: agriculture. E tévedés következtében viszont egy műsoron kívüli városnézésen veszek részt, amiért igen hálás vagyok neki. A Világkultúra Intézetbe már olyan utazóként érkezem, aki látta a város két nevezetes műemlékét, Tipu szultán palotáját és a Bika-templomot. Bangalornak mind a két műemlékét, több ugyanis nincs a városban. Bangalor levegőjében nem a történelem érződik, hanem a gyárak füstje; modern iparváros, mely kevés történelmi emlékét is kénytelen sokra tartani. Tipu szultán palotája, valójában annak egy épen maradt oszlopcsarnoka, egy ellenőrbódé öntudatával áll két másik, hasonló méretű épület közé szorítva. Épp annyira patinásan, mint hazai műemlékeink többsége. Csak a tábla hiányzik róla, hogy „épült Hild József tervei szerint”.

Tisztázva késésem okát, elindulunk látogató körutunkra.

Dr. G. robbanékony, apró gömbember. Kopasz, szemüveges, hatvanon felül jár. Nehezen, bizonytalanul mozog. Nem jön elélem, a szobájában vár rám. Elengedi az asztalt, keresi az egyensúlyát, valósággal elkapja a kezem. Üdvözl, helyet kínál, helyet foglalunk a kis teaasztal körül. A szoba majdnem csupasz, a fogadásarok bútorain kívül csak egy szegényes íróasztal, polc, néhány könyv található benne.

A beszélgetéshez ketten szekundálnak. Az én oldalamon az igazgatóhelyettes, dr. G. oldalán egy szemüveges ifjú, láthatólag maga a tanítványi alázat és odaadás. Az ifjú világítóan fekete haját középütt elválasztva viseli, ez meg a szemüveg, de legfőképp csücsöri szájtartása egy kissé korlátolt eminens tanulónak mutatja. Dr. G. egy-egy

megállapítását kis bölintásokkal nyugtázza; időnként rám sandít, hogy elájulok-e a megdöbbenéstől.

Mióta vagyok Indiában, mik a benyomásaim; a beszélgetés szokványos módon indul: bemelegítünk. Belógatom az álcázott horgot a társalgás állóvizébe: Indiára nagy terhet ró a nép szegénysége. Dr. G. ráharap; igen, ez az, amin az idelátogatók többsége fennakad, a jelenések felszíne. De a lényeg másutt van, rejtve, a mélyben.

– Elmondok önnek egy idevágó történetet.

Sajnos, majdnem teljesen hiába. Dr. G. Angliában tanult; ha nem mondaná, aligha gondolnám. Angolsága megítélhetetlenül hánykolódik viharos beszédmodora hullámain. Hanghordozásában a Füst Milán-i elemek Berda József-iekkel keverednek. Hirtelen hangváltásai, a suttogásból ordításba csapó mondat, a drámai lélegzétvétel Füst esztétikai előadásait, a kövér, kis böffenés, mellyel a szavakat kilöki magából, Berda nevezetes étkezéseit idézi emlékezetembe. A drámai csúcspontokat kezének magasba lökésével is jelzi, ilyenkor egy perc-re megdermed, a keze fönnmarad a magasban, szemét lehunyja, alszik egy kicsit, majd félbehagyott mondatát a legközönségesebb utcai beszélgetés hangnemében folytatja, mintha csak az iránt érdeklődne, hogy hány óra van. A nagy öreg nagy pozőr.

Történetét viszont ebből következőleg alig tudom követni. Valami unokaöcsről van szó, aki nagybátyjától valamennyi pénzt kér kölcsön, ha jól értem, dr. G.-nek felmenőági rokona mindkettő, a nagybácsi nem ad, a hozzá forduló unokaöcsöt meleg barátsággal, de határozottan kirúgja, mire az unokaöcs végtelen elkeseredésében egzisztenciát terem magának, és az egzisztencia birtokában megnősül, mire viszont a nagybácsi azt mondja az immár boldog családapának, hogy íme, ha ő akkor pénzt adott volna kölcsön, akkor az unokaöcs nem a maga emberségéből lett volna azzá az egzisztenciává, aki mostantól fogva boldogan él, amíg meg nem hal. A történet pontosságáért nem kezeskedem. A lényege körülbelül ez. Hogy a pénz nem boldogít.

– Így volt ez régen – ordít fel dr. G., mintha megfogta volna egy forró tűzhely lapját –, ezzel szemben mi van ma?!

A lehetséges válaszok bősége megriaszt, hallgatok.

– Ma – folytatja suttogva dr. G. –, ha kölcsönt veszek föl a legjobb barátomtól, és nem adom meg időre, akkor a legjobb barátom a bíróság elé citál, és a bíróság neki ad igazat, engem meg becsuknak a börtönbe, mert ma ez így van, avagy talán nem?

A tanítvány sűrűn bólogat; bizony, bizony, manapság ez így van. Én kétértelműen, magyarul: jellemtelenül mosolygok, mintha csak a szavakat nem találnám a lelkes igenléshez.

– A pénz – köti kérébe a vágott rendeket dr. G. – megrontotta a modern világot.

Keze az ölében, magába roskadtan hallgat. Eljött az én pillanatom. Dr. G.-vel csak úgy beszélgethetek, ha rövid válaszokra kényszerítem, ez már több mint biztos.

– Ön tehát úgy véli, hogy a pénz megrontotta Indiát is?

– A legnagyobb mértékben.

– De mégis, hogyan rontotta meg?

– A jelenlétével, azzal, hogy van.

– Megbocsásson, amiért ellentmondok önnek, de én éppen azt láttam, hogy Indiában a pénz nincs jelen vagy legfeljebb csak egy viszonylag szűk körben. Úgy látja, hogy Indiát ez a pénz rontotta meg?

– Nem, Indiát a pénz rontotta meg; az, hogy az új nemzedéket a pénz szeretetére nevelik.

– Gondolja, hogy egy olyan India, mely megveti a pénzt, boldogabb lehetne a mainál?

– Gondolom. Nézzen körül ebben a házban. Szegény ember vagyok, nem szereztem semmit, mert nem is akartam. A hivatalnoki nyugdíjamból élek, de megelégedetten. Az új nemzedékből éppen ez a megelégedettség hiányzik, a képesség, hogy kevéssel beérje.

– Úgy értsem ezt, hogy ön szerint India legfőbb problémája nem anyagi, hanem szellemi természetű?

– Ahogy mondja. Megrendült a régi moralitás talapzata, melyre őseink Indiát alapozták.

– Nem gondolja, hogy ez a megrendülés törvényszerű? Hogy valami bajnak kell lenni azzal az erkölccsel, mely ennyire képes megrendülni?

– Nem gondolom. Túl nagy a csábítás, túl sok a rossz példa. De ebben nem az erkölcs a hibás, erkölcsre szükség van, Indiát az erkölcs tette azzá, ami.

– Ön szerint tehát mi a teendő?

– Vissza a kipróbált értékekhez, a valódiakhoz, a pénzzel nem mérhetőkhöz.

– Lehetséges ez ön szerint? Lehetséges az, hogy India és a világ útja kétfelé vezet?

– India az India. És India az erkölcs. Ennek az erkölcsnek pedig meg kell tagadnia a pénzt.

– És ebben a pénzt megtagadó Indiában mi lenne a szegénység sorsa? Lennének ott egyáltalán szegények?

– Szegények mindig voltak és mindig lesznek. De egy, a saját erkölcsére alapozott Indiában mindenki szegény lenne, mert a pénznek nem

lenne fontossága. Ha mindenki egyformán szegény, mindenki egyformán gazdag. Akkor a szónak: „szegény”, nincs jelentése.

– Nem tartja ezt romantikus elképzelésnek?

– Ellenkezőleg, valóságosnak tartom. Mi, hinduk, realisták vagyunk, és hiszünk az ember belső erejében.

A tanítvány megrovólag méreget, hogy mennyire értetlen vagyok. Dr. G., aki kérdéseimre mindvégig szobahangerővel válaszolt, és csak egy-egy hirtelen horkantással árulta el a benne sűrűsödő szenvedély hőfokát, most mintha kimerült volna, elernyed a székben, és szemüvege mögül furcsán elnéz a fejem mellett valami rejtélyes messzeségbe.

Ideje mennünk. Felállunk. Dr. G. is feláll, megtántorodik, a tanítvány tapintatosan támogatja.

– Elnézését kérem, hogy nem kísérem ki a kapuig – mondja dr. G. –, sajnos, nem látok, mindkét szememen hályog van, és a sebész csak a jövő hétre tervezi az operációt.

– Biztosíthatom együttérzésemről, köszönöm, hogy a házában fogadott.

Az ajtóból visszanézek, ott áll a szoba közepén a tanítványára támaszkodva. A jövő látnoka mindkét szemére vak. A modern kor kárhóztatóját egy modern kórházban fogják megoperálni. A műtétért rúpiával fog fizetni a sebésznek.

– Tanulságos beszélgetés lehetett ez a maga számára – mondja az autóban az igazgatóhelyettes.

Nem is hiszi, mennyire.

Dr. I. a háza kapujában vár, *szálemmel* köszönt.

Hosszú fejű, boltozatos homlokú, sovány férfi. Egykorú dr. G.-vel, külseje, mozgása azonban jóval fiatalosabb. Fehér vászonból készült, tógyszerű öltözéket, sarut visel. Homlokán három, függőleges festékcíki látható, a középső fehér, a két szélső piros. Tisztán és érthetően beszél angolul, cambridge-i diplomája van. Nyugdíjas ő is. A házba invitál, a fogadószobába. Az előszobában egy iparos a padló javítását végzi. Meztláb kuporog a padlón, tankszínű ingben, nadrágban. Amikor belépünk az előszobába, arrébb hemperedik, utat enged, angol köszöntésemet nem viszonzozza.

A szokásos kezdet: hány napja érkeztem, mit láttam, mi iránt érdeklődöm? Kifejtem, hogy költő létemre vagy talán éppen költővolumtomra tekintettel engem az úgynevezett irodalmi kérdéseknél jobban érdekelnek India társadalmi átalakulásának tényei, lehetőségei, gátjai. Dr. I. szerint ez igen összetett kérdés, de a lényeg az, hogy óriási a fejlődés. Ennek örülök, felelem, de az igazság az, hogy én ezt nem tudom lemérni, mert nincs mihez viszonyítanom, számomra inkább

a megoldatlan kérdések a szembeötlők. Mik ezek szerintem, kérdezi dr. I. A társadalom túlságosan merev tagozódása például.

– Ó – mosolyodik el dr. I. –, ez az ön európai észjárása.

Európai észjárásomon az igazgatóhelyettes is szívből mosolyog.

– Önök mindig a saját mértékükkel igyekeznek mérni minket – fordul felém dr. I. a támlás fapadon, ahol egymás mellett ülünk; az orrunk majdnem összeér, jól látom, hogy dr. I. homlokának bal felén egy veritékcsöpp csúszik végig a piros csík mentén, apró, eleven ecset, de ahhoz épp elég nagy, hogy a festéket elmázolva pirosra fesse a doktori szemöldököt és szemhéjat, noha sűrű homlokráncolással egybekötött pislogás igyekszik útját elállni –, és arról nem sokat tudnak, hogy az önök újdonsatúj kérdéseire mi már régen megadtuk a választ.

– Bevallom, ez az újdonság erejével hat rám.

– Önre, de nem ránk, mi régóta tudjuk ezt.

– Mégis mióta?

– Az ősidők óta, amióta csak India létezik. Az emberek egyenlőségének eszméjét már a *Védákban* és az *Upanisadokban* is föllelheti.

– Ott minden bizonytal, a valóságban azonban, tapasztalataim szerint, jóval kevésbé, engem pedig elsősorban a valóság érdekel.

– A valóság az eszmék tökéletlen kifejeződése.

– Úgy értsem ezt, hogy a valóságban fellelhető hibákat mintegy kivitelezési hiányosságoknak tekinti?

– Pontosan. Az egyenlőség kulcsa az ember kezében van. Minél inkább törekszik a tökéletességre, annál közelebb kerül az eszméhez. Az eszme pedig az emberek egyenlőségét vallja.

– A társadalmi szabadság tehát ön szerint az önfejlesztés útján érhető el?

– Igen; akkor, ha minél többen választják ezt az utat. Én a magam részéről ezt az utat választottam. Vallom, hogy minden ember egyformán értékes. Láta az előtérben azt a munkást, aki a padlót javítja. Én, noha alsóbb osztályból származik, úgy tekintem őt mint testvéremet. Szeretem őt.

– Mi a véleménye a kínaiakról? Őket is szereti?

– Egy bölcső ringatott minket, Ázsia. A kínaiak testvéreink. Az ember szereti a testvéreit.

– Az ön testvéreinek mintha nem ugyanez lenne a véleménye.

– Nézze, a mi kultúránk hatezer éves. A kínaiak mindössze háromezer évre tekinthetnek vissza. A kínaiak még gyerekek. Most nagyon izgágák, azt hiszik, hogy túltehetnek rajtunk. De háromezer év az háromezer év. Azt nem lehet csak úgy behozni. Erre ők is rá fognak döbbenni.

– És ha nem? Bocsásson meg az okvetetlenkedésért, de mi történik akkor, ha a kínaiak szórakozottságból vagy egyszerűen azért, mert nem tartják fontosnak, megfélemeznek háromezer éves hátrányukról, és, tételezzük föl a képtelenséget, megtámadják az önök országát? Mi módon hozza akkor ön a tudomásukra, hogy önök testvérek? Egyáltalán, mit jelent akkor az, hogy önök testvérek?

– Sokat. A kínaiak nem fognak minket megtámadni. És nem kell a tudomásukra hoznunk, hogy testvérek vagyunk, tudják. Mi vagyunk az idősebb testvér, a háromezer évvel idősebb.

– Ebben ön feltétlenül hisz?

– Feltétlenül.

– Nagyobb különbségnek tartja ön az Európa és Ázsia közti különbséget a szegény és a gazdag közti különbségnél?

– Nagyobbnak.

– Hisz ön abban, hogy az indiai társadalom radikálisan átalakulhat?

– Nem. A mi társadalmunk hatezer éve alakul, és ennyi idő alatt az ember megtanulja a türelem mesterségét.

– Konzervatívnak tartja ön saját magát?

– Haladónak tartom magam, haladó hindunak.

– Köszönöm a vendégszeretetét.

– Nincs mit.

Dr. I. a kocsig kísér. A munkás éppen a küszöböt szögeli. Helyet ad, kilépünk a házból. A kertkapunál veszem észre, hogy a jegyzettömbömet a házban felejtettem. Egy pillanat, mondja dr. I., rögtön kihozza. A munkás időközben befejezi a szögelést, beljebb húzódik, és a padlón hasalva méricskélgni kezd valamit. Eléggé kitélti magával az előtérrel, de azért meg lehet kerülni. Kezében a jegyzettömbbel megjelenik dr. I. Lenéz földön hasaló testvéreire, és a tétovázás legcsekélyebb jele nélkül, határozott mozdulattal átlépi. *Szálemmel* búcsúzunk. Dr. I. a kapuból néz a távolodó kocsit után.

S. úrnál, a harmadik költőnél aránylag hamar végzünk. Kifogyott belőlem a kérdezőkedv, fáradt vagyok. Inkább ő kérdez engem, hogy élnek nálunk az írók, és miből? Az a tény, hogy szabadúszó vagyok, lázba hozza: belemerülünk az összehasonlító honoráriumtudomány mélységeibe. Sajnos, nemigen van mit összehasonlítani, Indiában vershonorárium gyakorlatilag nem létezik. S. úr eközben mindenáron ki akar húzni a könyvespolc alól egy összecsucskható asztalt, hogy legyen mire helyeznem a teáscsészémet. Kérésemet, hogy hagyja az asztalt ott, ahol van, figyelmen kívül hagyja. Erőfeszítését végre siker koronázza. Felállítja az asztalt, ráhelyezem a teáscsészét. Az asztal, mintha csak erre várt volna, összedől, a tea a földre ömlik. S. úr

családjának egy hölgytagja feltöröli a teát. S. úr elnézést kér. Ugyan, mondom, a háromlábú asztal gonosz alkotmány. S. úr kérésére felolvasom egyik angolra fordított versemet. S. úr hangot ad tetszésének, és megjegyzi, hogy ő is írt már szabadverset. Kikísér a kocsig, búcsúzóul kezét nyújt. Európai módra rázva egymás kezét biztosítjuk egymást kölcsönös megelegedésünkről.

Ebédészünet.

Dr. V. apró, mozgékony, rókaarcú ember. Költő, író és aktív újságíró egy személyben. Kartársainál fiatalabb, a nyugdíjazásra már csak koránál fogva sem gondol. De különben sem hiszem, hogy nagyon vonzaná ez a lehetőség. Cselekvő alkat, az a fajta, akit a tétlenség megnyomorít. Tevékenységét lázasan végzi, most éppen engem lát szenvedélyesen vendégül. Kifut elé az előtérbe, üdvözöl, elnézést kér, beugrik a ház belsejébe, egy hatalmas virágfüzérrel tér vissza, a füzért a nyakamba akasztja, közli, hogy Indiában a kedves vendéget köszöntik virágfüzérrel, megfordul a tengelye körül, úgy invitál a vendégszobába.

A virágfüzér méretéből ítélve igen kedves vendége lehetek én dr. V.-nek, a vendégszeretet nyakamban lógó jele majdnem a földig ér, járás közben ügyelnem kell arra, hogy hasra ne essek. Felötlik bennem egy híradókép: Hruscsov Indiában. Államférfi létére őt jó ha feleekora füzérrel köszöntötték; igaz viszont, hogy őt csak a kormány látta vendégül, és nem dr. V. Nyakamban a virágfüzérrel délcegen lépek dr. V. szentélyébe.

Dr. V. első, ám sokoldalú kérdése nem kevesebb célra irányul, mint személyemre, írói tevékenységemre, művészi célkitűzéseimre, Indiában szerzett benyomásaimra és szándékaimra az utazással kapcsolatban. A kérdésből leginkább a kérdés föltevése érdekelheti, válaszomban közben izeg-mozog a széken, a tekintetét mintha árammal rángatnák, az az érzésem, hogy nem is figyel rám, csak az alkalmas pillanatot várja, hogy belém fojthassa a szót. Fölcsaphatnék lélekelemzőnek. Amikor a tények nyomasztó súlya alatt bevallom, hogy szándékomban áll néhány íróval is megismerkedni, lecsap rám, mint a héja a csibére.

– Jó helyen jár, barátom, személyemben a kannada irodalomnak nemcsak legolvasottabb költőjét, de legnépszerűbb regényíróját is tisztelheti; én vagyok ennek az államnak legsokoldalúbb és legsikeresebb alkotója.

Mit tagadjam, eláll a lélegzetem.

– Mutassam önnek a regényeimet, a verseskönyvek sorát, a tanulmányaimat, a meséskönyveimet?

Ez nem igaz, gondolom magamban, ez nem lehet igaz. Fertőzött vizet ihattam, és most látomásaim vannak.

De nem. Dr. V. nagy halom könyvet rak az asztalra. Mindet ő írta. A regényeket, a verseskönyveket, a tanulmányokat, a meséskönyveket. Azt a költeményt is, melyet angol fordításban olvashatok. A vers címe „Song”, azaz „Dal”. Az életről szól, hogy az élet milyen mulandó.

– De nehogy azt higgye ám, hogy én csak irodalommal foglalkozom, én emellett újságíró is vagyok, egy nagy bangalori újság főszerkesztő-helyettese.

Thomas Wolfe-nak is üldözési mániája volt, gondolom magamban. Ő, ha egy átdolgozott nap után megkezdte szokásos bolyongását New York utcáin, ezt kiáltotta oda az éjszakai járókelőknek: „Tízezer szót írtam ma, tízezer szót!” Nem emlékszem már pontosan arra, hogy hol olvastam ezt. Valamilyen angol nyelvű könyvben.

– És a legfőbbet még nem is mondtam, Mr. Orban. Én, Mr. Orban, brahman vagyok. Tudja, mi az, hogy brahman? Tudja, mi az, hogy brahmannak lenni? Az minden dolgok legnagyobbika. Az a legméltóságteljesebb, legfennköltebb, legörömtelibb dolog a világon.

– Örülök – jutok végre szóhoz a megdöbbenéstől –, hogy találkozhattam Bangalor kiváló fiával.

Dr. V. előkap egy nyomtatott fejlécű levélpapírt, és a következőket írja rá. „Kedves Orbán Ottó Úr! Virágozzék India és Magyarország barátsága akképpen, ahogy az indiai banánfa virágzik. Tisztelő Híve: Dr. V.” Átnyújtja a papírt, és ígéretemet veszi, hogy hazámba visszatérve levelezésbe kezdünk.

Egyre határozottabban szeretnék távozni. De még jó néhány percbe telik, mire sikerül felállnom. Dr. V. kikísér a kocsihoz, ott előbb kezét nyújt, majd *szálemmel* is elbúcsúzik tőlem. Én menyasszonyi ruhaként megemelem a virágfüzért, és megkönnyebbülten beszállok az autóba. A kocsi már mozgásba lendül, amikor dr. V. még utánam kiált:

– Ha visszatér Magyarországra, mondja meg a magyar íróknak, hogy dr. V., a legnagyobb kannada író forró szeretettel köszönti őket Bangalorból.

Megmondom. Rám lehet számítani.

Bangalorban nyilván másfajta költők is vannak. Olyanok, akik a költő hagyományokba ágyazott, kényelmes méltóságánál többre tartják a gondolkodás ugyancsak hagyományos kényelmetlenségét. Velük, sajnos, nem találkoztam.

A költészettel azonban, ha nem is a költők házában, igen.

A Világkultúra Intézetnek két könyvtára is van, egy a felnőttek, egy a gyerekek részére. A felnőttek zsúfolt olvasótermében a folyóiratok

és a kézikönyvtár könyvei felemelően rozogák, számfűlesek: olvasottak. A gyerekek olvasótermében a vendégek kis szőnyegekben kuporogva bújják a meséskönyveket.

Dr. V. meséskönyveit is, hogy el ne repüljünk a lelkesedéstől.

De a csillogó fekete szemek mégis felejthetetlenül parázslanak. A mesefaló gyerekek nemzetközi hevülete fűti őket, az az alapjaiban egészséges emberi kíváncsiság, amelyet remélhetőleg egyre kevésbé elégít ki egy történelmi verkli patinás bölcsessége.

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben,
a nyomda alapításának 137. esztendejében, 2019-ben
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
Felelős vezető Erdős Tamás vezérigazgató
Telefon: 66/887-400
<http://www.gyomaikner.hu>
E-mail: knernyomda@gyomaikner.hu

Felelős szerkesztő Turi Timea
Kézirat-előkészítő Hradeczky Moni
Korrektor Balogh Emerencia
Műszaki vezető Takács Klári
A könyvet Pintér József tervezte
Kiadványszám 9002
Kner Antikva betűtípusból szedve
ISBN 978 963 14 3898 7
össz ISBN 978 963 14 3897 0